

Ustrój polityczno-prawny Finlandii i jego funkcjonowanie w latach 1917-2000.

Studium prawnohistoryczno-porównawcze

Streszczenie

Podstawowym celem badawczym rozprawy doktorskiej było zbadanie ewolucji ustroju polityczno-prawnego Finlandii i jego praktycznego funkcjonowania w latach 1917-2000.

Praca liczy sześć rozdziałów podzielonych na podrozdziały. Rozdział I ma charakter wprowadzający. Przedstawiono w nim drogę Finlandii do uzyskania przez nią niepodległości w 1917 r. Skupiono się na okresie wielowiekowej zależności tego państwa od Królestwa Szwecji, a następnie Imperium Rosyjskiego. Od średniowiecza bowiem do początku XX w. terytorium fińskie było traktowane jako nierozdzielna część, odpowiednio Szwecji i Rosji. W rozdziale omówiono najważniejsze zagadnienia z zakresu dziejów Finlandii, które wpłynęły na dalszy rozwój jego kultury politycznej i instytucji prawnych (także już po ogłoszeniu Deklaracji Niepodległości i w kolejnych dekadach). Zdecydowano się natomiast na pominięcie spraw szczegółowych z zakresu szwedzkiej i rosyjskiej polityki wewnętrznej. Status Finlandii pod panowaniem Królestwa Szwecji został omówiony ze szczególnym uwzględnieniem polityki tylko tych monarchów, których panowanie istotnie wpłynęło na sytuację Finów i ich status prawny. Szerszego omówienia wymagał za to okres zależności rosyjskiej. XIX w. i początek XX, był to wszakże czas najbardziej doniosłego kształtowania się fińskiej świadomości narodowej i bardziej zaawansowanych procesów państwowotwórczych, które zaowocowały następnie uzyskaniem niezależności przez Finlandię w 1917 r.

W rozdziale II przedstawiono proces kształtowania się niepodległości Finlandii i jej instytucji polityczno-prawnych od ogłoszenia Deklaracji Senatu z 6 grudnia 1917 r. Był to bowiem kluczowy akt, który w efekcie doprowadził do pełnego uniezależnienia się państwa fińskiego od Imperium Rosyjskiego. Jego konsekwencją były starania ze strony władz Finlandii o uznanie przez społeczność międzynarodową. Stąd też omówiono podstawowe aspekty zarówno suwerenności wewnętrznej, jak i zewnętrznej. Nie pominięto przy tym wydarzeń i konsekwencji dla tego kraju oraz jego ustroju wojny domowej z pierwszej połowy 1918 r. W okresie niepodległościowym nastąpiła też szczególna intensyfikacja działalności stronnictw politycznych. W rezultacie przedstawiono w tym rozdziale rozwój instytucjonalizacji życia politycznego Finlandii (ze szczególnym uwzględnieniem działalności najważniejszych partii). Z racji, iż fiński system partyjny oparty jest na silnych fundamentach ideowych i poprzez

to charakteryzuje się stabilnością i ciągłością (od 1917 r.) postanowiono omówić jego funkcjonowanie także w kolejnych dekadach (do 2000 r.). Stanowi to też wprowadzenie do rozważań na temat ustroju Finlandii podjętych w kolejnych rozdziałach.

W rozdziale III zostały omówione podstawy prawne ustroju w latach 1917-2000. Poddano analizie prawodawstwo konstytucyjne, szczegółowo przedstawiając rozwiązania zawarte w poszczególnych aktach prawnych, a także najistotniejsze nowelizacje, przede wszystkim wpływające na ostateczne brzmienie danej normy. Tam, gdzie zmiany były znaczące i istotnie wpływały na funkcjonowanie systemu przedstawiono cały proces nowelizacyjny. W aktach, gdzie wcześniejsze zmiany miały charakter jedynie redakcyjny, bądź mniej istotny dla funkcjonowania systemu ustrojowego, przedstawiono ostateczne brzmienie normy, pomijając jej szczegółową ewolucję. W rozprawie omówione zostały cztery akty konstytucyjne Republiki Finlandii: *Akt o Formie Rządu* z dnia 17 czerwca 1919 r., *Akt o Parlamencie* z dnia 13 stycznia 1928 r., *Akt o Trybunale Stanu* z dnia 25 listopada 1922 r. oraz *Akt o prawie parlamentu do badania zgodności z prawem czynności urzędowych członków Rady Państwa, Kanclerza Sprawiedliwości i Parlamentarnego Ombudsmana* z dnia 25 listopada 1922 r. W konkluzji rozdziału zawarto charakterystykę najbardziej przełomowych reform, którymi kompleksowo i generalnie zmieniano treść danego z aktów.

W rozdziale IV przeanalizowano funkcjonowanie ustroju Finlandii w latach 1917-2000. Przedstawiono wpływ na jego funkcjonowanie władzy wykonawczej, ustawodawczej i sądowniczej. Jako pierwszą omówiono władzę wykonawczą. Scharakteryzowano kadencje wszystkich prezydentów i przełomowe (w zasadzie większość) gabinety premierów, które istotnie przyczyniły się do uzyskania i stabilizacji niepodległości oraz reform wpływających znacznie na funkcjonowanie ustroju w ówczesnej sytuacji politycznej. W następnej kolejności przeanalizowano władzę ustawodawczą i sądowniczą. Z uwagi na specyficzny system rządów ich rola dla funkcjonowania ustroju (w szczególności władzy sądowniczej) nie była tak wiodąca.

W rozdziale V dokonano analizy reformy prawa konstytucyjnego, której efektem było powstanie całkowicie nowego, jednolitego aktu prawnego w 1999 r. Jej postanowienia nie zostały przeanalizowane poprzez omówienie po kolei poszczególnych norm, ale poprzez podział na konkretne zagadnienia w niej unormowane. Omówiono przy tym główne założenia reformy i najważniejsze zasady konstytucyjne, ze szczególnym uwzględnieniem podstawowych różnic powstałych na skutek przyjętych zmian.

Z kolei w rozdziale VI dokonano analizy prawno-historyczno-porównawczej ustroju politycznego Finlandii w stosunku do ustrojów wybranych państw europejskich. Skupiono się

w nim na władzy ustawodawczej oraz wykonawczej. W pierwszej kolejności przedstawiono ustrój polityczno-prawny Finlandii na tle państw nordyckich tj. Danii, Islandii, Norwegii i Szwecji. Następnie odniesiono się do krajów autorytarnych, socjalistycznych, demokratycznych (środkowoeuropejskich i nadbałtyckich) i w końcu totalitarnych (Związku Radzieckiego i III Rzeszy). Tym samym przyjęto koncepcję zestawienia ustroju finlandzkiego z państwami pogrupowanymi według regionów i panujących tam ustrojów. Ponadto, wewnątrz tej kategorii zastosowano podział czasów współczesnych w dziejach ustroju zgodnie z cezurą zaproponowaną przez Tadeusza Maciejewskiego, a według której ustroje państw należy omawiać w ramach granic, które wytyczyły wojny światowe, a następnie przemiany okresu około 1989 r.

Przeprowadzona w rozprawie analiza prawna materiału źródłowego pozwoliła stwierdzić w podsumowaniu, że ustrój polityczno-prawny Finlandii okresu 1917-2000 r. pod względem rozwiązań cechował się właściwą sobie charakterystyką. Poza tradycyjnymi, nowożytnymi zasadami konstytucyjnymi, znanymi w konstytucjonalizmie europejskim i światowym, obserwuje się w nim wpływ instytucji wypracowanych przede wszystkim w okresie zależności szwedzkiej oraz w mniejszym stopniu, ale jednak, rosyjskiej. Wpływy te przejawiały się m.in. w ustaleniu silnej pozycji ustrojowej głowy państwa, unikameralnym organie ustawodawczym, szczególnym trybie zmiany ustawy zasadniczej, możliwości uchwalania ustaw wyjątkowych czy braku sądownictwa konstytucyjnego.

Słowa kluczowe: prawo konstytucyjne, historia prawa, historia ustroju, Finlandia, konstytucja, konstytucjonalizm, ustrój polityczny, republika, monarchia, władza ustawodawcza, władza wykonawcza, sądownictwo, prezydent, parlament, wojna domowa